

Обраћање високог представника Валентина Инцка Савјету безбједности Уједињених нација

Вриједи изговорена ријеч.

Господине предсједниче, цијењени чланови Савјета,

Искрена ми је част да се још једном обратим овом цијењеном тијелу. Имајући на уму да би ово врло вјероватно могло да буде моје последње обраћање Савјету безбједности у својству високог представника, жао ми је што се не можемо лично састати због пандемије Ковид-19, која и даље хара већим дијелом свијета. Као и увијек, надам се да сте сви ви као и ваше земље и грађани добро.

Изражавам искрено саучешће представнику Индије због ситуације у којој се тренутно налази та земља. Док вакцине полако постају све доступније, надам се да на крају тунела има мало свјетла за вас, и за све нас. Задовољство ми је да вас обавијестим да су данас, прије неколико сати, Сарајево посјетили Европски комесар за сусједство и проширење, Оливер Вархељи, и министар спољних послова Аустрије, Александер Шаленберг, који су испоручили вакцине. Аустрија је била кључна у логистичком аспекту, што је омогућило данашњу испоруку.

Када сам 2009. године стигао у Босну и Херцеговину, међународна заједница улазила је у нову фазу свог ангажмана, у којој је у први план стављала одговорност домаћих фактора, испред међународног интервенционизма. Домаћа надлежност је сјајан идеал, али са њом долази и одговорност, а ниво данашњег дискурса у Босни и Херцеговини могао би да се пристојно опише као неодговоран.

Прошла година, 2020., била је година наде и рефлексije за Босну и Херцеговину. Обиљежено је 25 година мира, који је резултат Општег оквирног споразума за мир, парафираног 21. новембра 1995. у Дејтону, Охајо, и потписаног 14. децембра 1995. у Паризу. Било је то вријеме за размишљање о постигнућима, као и о недостацима, након двије и по деценије, а истовремено и вријеме за окретање према будућности.

То се огледа у заједничкој изјави Предсједништва Босне и Херцеговине, која је дијелом гласила: „Данас је јединствена прилика да пошаљемо поруку којом ћемо на прави начин да укажемо на важност јачања повјерења, мира и међусобног поштовања међу свим народима и грађанима.”

Том приликом Босни и Херцеговини најбоље жеље су упутили и бивши амерички предсједник Клинтон, предсједници Аустрије и Словеније, генерални секретар УН-а, премијер Шпаније, министри спољних послова Њемачке и Француске те велики број достојанственика.

Поштовани чланови Савјета,

Као што је речено у мом извјештају, као дио дугогодишње политике оспоравања основа Дејтонског споразума, власти Републике Српске – на челу са Милорадом Додиком – у марту су усвојиле низ закључака у том правцу. Као што сам извијестио, ови закључци предвиђају разговоре између домаћих политичких актера о будућности БиХ, остављајући отворену опцију за такозвану „мирну дисолуцију“ земље.

Нема стварне потребе да се објашњава деструктивна дугорочна политика садашњих власти РС, јер је то управо овом тијелу објаснио господин Додик на састанку у формату Ариа у новембру прошле године. Вјерујем да је свима било јасно са каквом ирационалном, деструктивном политиком и начином размишљања имамо посла. Сјетићете се, мене је назвао „чудовиштем“, а покојног лорда Ешдауна „криминалцем“.

Колико јуче, господин Додик је поново био у медијима, тврдећи да је једном страном дипломати рекао да је мирни распад једина опција, која ће свакако да се деси и да тај дипломата „није имао ништа против тога“. Ако бисте ви или ја или било ко други устали и рекли да желимо подијелити своју земљу, били бисмо названи издајницима, сецесионистима или побуњеницима, можда и ухапшени. Да поједноставимо: у нашим земљама је незамисливо да предсједник жели да уништи исту ону земљу чији је предсједник.

Надаље, странка господина Додика, СНСД, недавно је објавила неколико видеозаписа у склопу *онлине* кампање која промовише „мирну дисолуцију“, која ће да се прикаже и као реклама гледаоцима *ЈоуТубеа* у БиХ.

У априлу су се челници странака владајуће коалиције Републике Српске састали, а господин Додик је најавио да ће РС да формира тимове за преговоре. Јасно је стављено до знања да, уколико смјер и исход тих разговора не буду по вољи власти Републике Српске, Република Српска, цитирам: „задржава право да донесе коначну одлуку о свом будућем статусу“.

Као што је и могло да се очекује, овакав развој догађаја узбуркао је странке са сједиштем у Федерацији, посебно бошњачке странке, од којих је већина одбацила могућност „мирне дисолуције“, а неке су предвидјеле и рат у случају да Република Српска покуша да се отцијепи од БиХ.

Као високи представник, желим да будем јасан: Дејтон не даје право ентитетима да се отцијепе.

Дакле, још једном је политичка атмосфера затрована, а напредак

на провођењу реформи гурнут у други план. И крајње је жалосно што су власти Републике Српске изабрале баш овај тренутак, када је цијела држава још увијек у проблемима због пандемије Ковид-19.

То је истовремено и тренутак када су власти Републике Српске морале да посуде 300 милиона евра продајом обвезница на лондонској берзи како би покриле буџетски дефицит јер нису хтјеле прихватити лако рјешење и реформе које је предложио ММФ.

Током мог мандата високог представника, видјели смо како се мијењају циљеви и како су помјеране границе онога што је међународна заједница спремна да прихвати. Видјели смо прелазак са реторике на дјела којима се оспоравају државне надлежности, институције и одлуке, а сада смо и свједоци преласка са реторике на дјело оспоравања државног суверенитета и територијалног интегритета и, самим тим, процеса провођења мира у БиХ.

Да будемо јасни, сада постоје удружени напори да се формализују и проведу закључци које је усвојила Народна скупштина РС. У најбољем случају, циљ је да се пониште бројна реформска достигнућа из посљедњих 25 година, што угрожава државу, њене надлежности и институције, те њихову способност да доносе и проводе одлуке.

То би утицало на текуће реформе, укључујући и оне које се налазе међу 14 приоритета ЕУ, од којих су многе засноване на реформама које су покренуте интервенцијама високог представника.

Будимо такође јасни, чак и у најбољем случају, циљ је константно нефункционална БиХ, што већ видимо у готово паралисаним највишим институцијама БиХ, укључујући Предсједништво, Савјет министара и Парламентарну скупштину – а да не помињемо Федерацију, коју су СНСД-ови партнери из ХДЗ

БиХ успјели да закаче. То ће да има негативне посљедице за регију западног Балкана и остатак Европе, јер ослабљена БиХ није у стању ефикасно да се носи са изазовима организованог криминала и корупције, миграцијама, климатским промјенама итд.

Ако се такви негативни трендови наставе, питање за међународну заједницу ускоро ће бити: Колико дуго може да се толерише овакво деструктивно понашање и колико дуго се господин Додик и његови савезници у РС-у и другдје могу сматрати партнерима?

Са друге стране, било је помака око процеса изборне реформе, који је годинама у пат позицији. То би могла бити прилика за рјешавање кључних реформи које се тичу права и дуги низ година чекају на рјешавање, укључујући уклањање дискриминације утврђене пресудама Европског суда за људска права, уз истовремено побољшање транспарентности изборног процеса.

Нажалост, постоји страх и неповјерење међу грађанима и цивилним друштвом да ће међународна заједница у БиХ да настоји да смири захтјеве за даљом „етнизацијом“ изборног система. Такав концепт „етно-демократије“ сигурно би био у сукобу не само са провођењем пресуде у предмету „Сејдић и Финци“ већ и са конкретним циљевима из Дејтонског споразума, укључујући општи циљ Споразума да успостави мултиетничко друштво које је постојало прије рата.

Морам да поновим да не смијемо дозволити да тај процес доведе до даљих етничких или територијалних подјела. То би имало далекосежне посљедице.

Осим провођења одлуке у предмету Сејдић-Финци и сродним предметима, приоритет треба да буде провођење препорука ODIHR-а и GRECO-а, чиме би се не само искоријенила дискриминација него и повећала транспарентност и спријечиле изборне преваре.

Цијењени чланови Савјета,

Када сам вам се посљедњи пут обратио у новембру, поновио сам свој позив властима РС да уклоне плочу посвећену осуђеном ратном злочинцу Радовану Караџићу из студентског дома на Палама. Задовољство ми је да обавијестим да је ова плоча званично скинута у децембру. Двадесетседмог јануара обратио сам се писмом предсједнику НСРС, са захтјевом да РС у року од три мјесеца повуче одликовања додијељена 2016. године тројици осуђених ратних злочинаца, између осталог и Радовану Караџићу. Три мјесеца су истекла 27. априла, а ја нисам добио званичан одговор, нити су одликовања повучена. НСРС је требала да разматра ово питање 28. априла, али је то одгодила. Видјећемо шта ће се догодити, али за сада вас обавјештавам да стање није исправљено.

А понашање политичких вођа нажалост подстиче слично понашање обичних људи. Поред неких примјера поменутих у мом извјештају, прије само неколико седмица у граду Фоча у Републици Српској, познатом као мјесту у коме су се догодили неизрециви ратни злочини, појавио се огроман мурал осуђеног ратног злочинца Ратка Младића.

У недостатку одговорнијег понашања, ово још једном указује на потребу за криминализацијом величања ратних злочинаца, као и порицања геноцида. У сваком случају, овдје бих поново подсјетио на мишљење Европске комисије о пријави БиХ за чланство у ЕУ, у коме се недвосмислено каже, „Ревизионизам и порицање геноцида противрјече најосновнијим европским вриједностима“.

Постоје нека подручја у којима и даље не губим наду, као што је случај Мостара. Након 12 година за Град Мостар су се коначно одржали локални избори, на крају којих је изабран нови градоначелник, др. Марио Кордић, којег сам упознао и импресиониран сам његовом енергијом и ентузијазмом. За сада се

чини да у новом Градском вијећу постоји пуно добре воље и увјерен сам да ће они да се поштено потруде да ријеше бројна питања која су се накупила свих ових година без Градског вијећа. У вези са Мостаром, желим посебно да нагласим медијаторске напоре америчког амбасадора Ерика Нелсона и специјалног представника ЕУ Јохана Сатлера.

Такође бих требао да поменем да је Градско вијеће Сарајева недавно изабрало нову градоначелницу, младу и ентузијастичну даму коју сам недавно упознао, Бењамину Карић, из мултикултуралне породице. А грађани у Бања Луци директно су изабрали новог градоначелника, члана опозиције у РС-у, двадесетседмогодишњег Драшка Станивуковића, који је заузео транспарентан приступ свом раду.

Поштовани чланови Савјета безбједности,

Седмог децембра 2020. године обиљежена је 50. годишњица такозване „варшавске генуфлексције“, гдје је у Другом свјетском рату хиљаде Јевреја изгубило живот под њемачким угњетачима. Био је то историјски и задивљујући чин тражења опроста.

Тако изгледају лидери и то је оно што је данас пријеко потребно у БиХ. У том контексту, желио бих да позовем Предсједништво БиХ да докаже опредјељење из своје изјаве дате поводом 25. годишњице Дејтонског споразума, и да 2021. организује и учествује у заједничкој комеморацији за све жртве рата у БиХ. Вјерујем да би такав чин био исцјељујући за све грађане БиХ, па чак и међу самим члановима Предсједништва.

Желим још једном да нагласим да, премда можда нема Мандела у политици, постоје стотине Мандела у БиХ међу обичним људима.

Поштовани чланови Савјета,

У мом претходном обраћању Савјету у новембру, позвао сам бх.

органа да имплементирају трећи Национални акциони план за провођење Резолуције 1325 Савјета безбједности, о женама, миру и стабилности, који траје до 2022. године. У том смислу, у јануару је неколико храбрих активисткиња покренуло „Нисам тражила“, домаћи „Me Too“ покрет који је потакнуо хиљаде жена и дјевојака да иступе са наводима о злостављању и насиљу. Снажно позивам власти да се директно позабаве сексуалним насиљем, да кривично гоне починиоце и појачају подршку за жртве насиља.

Овдје желим да поменем бројне избјегле Босанке које су успјеле да заузму истакнуте политичке функције ван земље, укључујући аустријску министарку правде др. Алму Задих, уважену баронесу Арминку Хелић из британског Горњег дома, Ханах Сумеју Атић, чланицу кабинета норвешког премијера, бившу шведску министарку високог и средњег образовања Аиду Хаџиалић, те градоначелницу Калмара у Шведској Џениту Албаза.

Ово потврђује да је највећа вриједност Босне и Херцеговине њен људски потенцијал. Жене које сам поменуо отишле су из земље због рата. Сада, млади и образовани људи одлазе из земље, не због економије, него због непотизма и корупције, због генералног непостојања владавине права и све више због политичке нестабилности.

Уважени чланови Савјета безбједности, да закључим!

Могуће је да је ово моје посљедње обраћање вама у својству високог представника. Зато желим да искористим ову прилику да подсјетим на неке од лекција из претходних 12 година.

Живјети и радити у Босни и Херцеговини било је једно од највећих задовољстава у мом животу. У огромној мјери, људи су овдје једни од најпријатнијих и најбрижнијих које сам икада срео. Комшија се брине за комшију. Свакако није тачно да људи овдје не могу да живе заједно, али политичари проводе исувише времена наглашавајући оно што их дијели, а не оно што их

уједињава.

Надао сам се да ћу на данашњи дан да прогласим да је мој посао завршен. На несрећу и на моју велику жалост, БиХ је и даље де факто замрзнут сукоб са недовршеним миром, гдје политички лидери и даље настоје да остваре ратне циљеве, унесу наративе подјеле и националистичке политичке циљеве, и говоре о дисолуцији државе. Мултиетничко и разнолико друштво које је постојало прије сукоба скоро да је нестало, а све је теже бранити очување мултиетничких простора и одупријети се стварању моноетничких. Говор мржње, величање ратних злочинаца и ревизионизам или отворено порицање геноцида, упркос пресудама међународних правосудних институција, и даље је веома уобичајен у политичком дискурсу.

Као што сам рекао на почетку, када сам 2009. године дошао у Босну и Херцеговину као високи представник, мантра је била „домаћа одговорност“. Уз само неколико изузетака у раној фази мог ангажмана, то смо пробали и није функционисало. Сада смо овдје, десетак година касније, и говоримо о „мирној дисолуцији“. Босна и Херцеговина би требала да буде чврсто на путу ка ЕУ, али данас смо ту гдје јесмо, а један од њених политичких лидера отворено заговара подјелу земље, истовремено омаловажавајући и ругајући се ЕУ у том процесу.

Имали смо период чврстог интервенционизма – који је изазвао и одређену дозу критике али, ако ћемо искрено, он је помогао Босни и Херцеговини да пређе велик дио пута; имали смо и један дужи период домаће одговорности, током којег су један корак напријед обично пратила два корака назад. Можда је вријеме да се размисли о другачијем приступу, негдје у средини. У сваком случају, међународна заједница треба да заузме чврст став и заустави центрифугалне тенденције које ову земљу воде даље у спиралу пропадања, што може да има политичке и безбједносне импликације не само за ову земљу него и за регију и остатак Европе.

Докле год не дође до истинске и доказане опредјељености за

мир и стабилност, и док се неповратно не осигура стабилност и неповредивост БиХ, међународна заједница мора да задржи све инструменте који јој стоје на располагању да ријеши сваку потенцијалну пријетњу, укључујући и извршна овлаштења високог представника – које нисам користио готово десет година – очување међународних судија у Уставном суду БиХ, међународне механизме у Дистрикту Брчко и међународно војно присуство у БиХ.

Лично имам утисак да смо далеко од ситуације која би омогућила измјене постдејтонског аранжмана у Босни и Херцеговини. Умјесто да доносимо преураћене одлуке, треба да се помиримо са чињеницом да стабилизација и мир траже вријеме. То је било мишљење и чешког министра спољних послова Карла Шварценберга, који је подржао моју кандидатуру, кандидатуру Аустрије, у име земље која је 2009. године предсједавала ЕУ. Он ми је рекао: „Морамо да имамо дугорочни приступ Босни и Херцеговини!“ Колико је био у праву. Такође треба да признамо да је темпо напретка успорен јер смо сувише брзо одлучили да промијенимо свој робустан приступ у БиХ.

Ја сам све више склон да вјерујем да садашња послијератна политичка елита, са неким изузецима, углавном отуђена од стварности, није ни спремна ни способна да се носи са текућим изазовима и рјешава стварне потребе грађана Босне и Херцеговине. И све више вјерујем да они нису наши истински партнери у настојањима да ова земља крене напријед. Зато треба да нађемо начин да према њима заузмемо чвршћи став и да истовремено идемо мимо њих – између осталог и налажењем нових партнера.

Добра вијест је да у БиХ постоје и прогресивне снаге са којима можемо да створимо партнерски однос, и које желе нормализацију своје земље. Историја показује да можемо бити невјероватно успјешни – немојмо да заборавимо да је 2005. године БиХ била истакнут узор за постконфликтни развој: земља која је проводила структуралне реформе и напредовала према уставним промјенама. Ако смо могли да направимо јединствену војску од

три војске које су се деценију раније бориле једна против друге, онда сигурно можемо да урадимо и оно што преостаје да се уради.

Међутим, даме и господо, морам бити директан. И међународна заједница и прогресивне снаге у БиХ праве фундаменталну грешку ако претпостављају да ће ствари некако да се ријеше јер вријеме ради за нас. Ово је фундаментална грешка све док су снаге дезинтеграције јаче од снага реинтеграције. Да би вријеме било на нашој страни, морамо да се вратимо динамици реформе и реинтеграције.

Захваљујем вам на сарадњи и пажњи свих ових година.